

Marin Barišić

BOLEST I OZDRAVLJENJE U SVJETLU OBJAVE

UVOD

Problematika je vrlo složena i neiscrpna. Ipak ćemo pokušati dati jedan presjek biblijskog razmišljanja o problemu bolesti.

Bolest je, zajedno s patnjom što je prati, nerješeno pitanje za ljude svih vremena. Čovjekov odgovor zavisi od predodžbi što ih je sebi stvorio, o svijetu i silama koje njime gospodare.¹

Komplikosni fenomen »bolest«, ili bolje rečeno »patnja« — bolest je samo jedan vid patnje — mučila je i iskušavala čovjekov duh jučer a muči ga još uvijek. Međutim, dok joj mi pristupamo znanstveno, analitički, tražeći prirodne uzroke raznih oboljenja, povijest pokazuje da je čovjek u starim vremenima vidio fenomen bolesti kao jedan religiozni problem i odatle lijek i ozdravljenje usko vezao s religijom i magijom.

1. Primitivna shvaćanja bolesti i ozdravljenja

Bolest i ozdravljenje u različitim kulturnim sredinama različito se i shvaća. Općenito, bolest je smatrana kao agresija zlih, protivničkih sila,² a ozdravljenje, oslobođenje od njih. Po shvaćanju Asiraca i Babilonaca, demoni ulaze u ljudsko tijelo i ono postaje njihov plijen. To se događa zbog srdžbe bogova, ako ih pojedinac napusti ili ako napravi neki prekršaj u ritualnim propisima.³

Božanstvo napušta čovjeka i u njemu se stvara prazan prostor. Čovjek postaje slab i izložen neprijateljskim silama, i one bi bile uzrok bolesti. Ovo je shvaćanje, da je demon ušao u čovjeka, najraširenije. Da bi se povratilo zdravlje, vršili su egzorcizme a bogove zaklinjali molitvama i žrtvama.

¹ Da bismo mogli uspostaviti jedan dijalog s prošlim kulturama, korisno bi bilo, ali to nam ovdje nije moguće, poći od nas samih i vidjeti što mi danas podrazumijevamo pod riječju "bolest" — *nósos*, *morbus*, *disease*, *sickness*, *illness*, *maladie*, *malattia*, *Krankheit* — a isto tako pokušati shvatiti što se smatralo bolešću prije i u vremenu koje obuhvaća S i N Savez.

² ThWNT, III, *iásomai*, pp. 194—215 (195).

³ ThWNT, IV, *nósos*, pp. 1084—1091 (1085).

Drugo jedno mišljenje, uzrok bolesti vidi u bijegu duše iz tijela, a ozdravljenje u njezinu povratku. Naime, životni princip labilno je povezan s tijelom i može lako doći do gubitka ili bijega duše, a ovdje opet veliku ulogu igraju božanstva i demoni.

Dalje, bolest je smatrana posljedicom kršenja određenih tabua i norma. U dualističkim religijama uzrok bolesti se vidi u borbi između principa dobra i zla, u apsolutnom smislu. Neke religije, slično kao i u Bibliji, bolest vide kao kaznu za grijeh prvih ljudi ili praroditelja.

2. Primitivna medicina i liječenje

Budući da je bolest — ozdravljenje bio jedan religiozni problem, medicina se je razvila najprije u svećeničkim krugovima. U većini slučajeva ostala je bliska ili pomiješana s magijom. Početke medicine nalazimo već u 3. tisućljeću pr. Krista u Egiptu, a tek kod Grka dobiva oznake pozitivne znanosti i razionalno joj se pristupa.⁴ Poznata je Hipokratova škola s vrlo razvijenom profesionalnom etikom.⁵

3. Medicina u Bibliji

Vjera u Jahvu ne dopušta čaranja i magiju, jer pravi i jedini liječnik svoga naroda jest Jahve.⁶ Zato tu i tamo nastaju napetosti između stvaralačke Jahvine svemoći i ljudske vještine. Tako u drugoj knjizi Ljetopisa za kralja Asu se kaže: «... ali ni u bolesti nije tražio Jahvu nego liječnike» (2 Ljet 16, 12). Međutim, u drugoj knjizi Kraljeva, Izaija nalaže za Ezekijino ozdravljenje: »Uzmite oblog od smokava, privijte mu ga na čir i on će ozdraviti« (2 Kr 20, 7).

Poteškoća koja se u početku vidi kao aut — aut (ili - ili), s vremenom nalazi svoje rješenje u et — et (i - i), naglasivši pritom sveopću Jahvinu djelatnu moć.⁷ Tako se u Sirahovoj knjizi vrlo pohvalno govori o liječniku i medicini: »Časti liječnika čašću koja mu pripada zbog njegove službe, jer je i njega Gospod stvorio. Liječenje od Svevišnjega dolazi, kao što se dar od kralja dobiva. ... Gospod od zemlje pravi lijekove, i razborit ih čovjek ne odbacuje. ... Ljudima je dao znanost, da uzmognu slaviti snagu djela njegovih. Njima se liječi i bol ublažuje, od njih ljekarnik lijekove priprema. ... Sine moj, u bolesti ne budi potišten, već se Bogu moli, jer on zdravlje daje. ... Ali i liječniku mjesta daj, i njega je Gospod stvorio: nek nije daleko od tebe, jer i on je potreban. Katkad je spas u ruci njihovoj, jer se i oni Bogu utječu, da im poda milost izlječenja i lijek za spas života« (Sir 38, 1—14).

⁴ ThWNT, III, pp. 195—199.

⁵ ThWNT, III, p. 196.

⁶ Izl 15, 26; HOŠ 6, 1; 7, 1.

⁷ ThWNT, III, p. 201.

Međutim, u kasnom palestinskom židovstvu, još uvijek se nalazi problem odnosa između Jahve i liječničkog umijeća.⁸ Čitamo kod nekih rabina: »Ne stanuj u gradu kojem je liječnik gradonačelnik«; »Ne pij nikakvih lijekova«; »Ne dopusti da ti se izvadi zub«?⁹

Ali, s druge strane, neki se pohvalno izražavaju o liječniku: »Jao gradu ako mu je liječnik bolestan«; »Po mogućnosti treba živjeti u gradu gdje je dobar liječnik i pozvati ga u slučaju bolesti.«¹⁰

Poznato je da je u samom hramu bio liječnik za bolesne svećenike, a čak su neki od rabina bili liječnici po zanimanju. Ipak glavno sredstvo ozdravljenja je molitva. Mnogi psalmi su nastali i namijenjeni za slučajevne bolesti i ozdravljenja.

A. BOLEST I OZDRAVLJENJE U STAROM SAVEZU

Problem bolesti — u širem smislu patnje, zla — oduvijek je bio problem za onoga koji vjeruje u Boga. Budući da se radi o jednoj važnoj čovjekovoj situaciji, očekuje se da Biblija govori o bolesti, ali isto tako može se pretpostaviti da ona o tom problemu govori u kulturnim kategorijama svoga vremena. Pokušat ćemo slijediti razvojni put biblijskog razmišljanja o bolesti.¹¹ Da bismo ispravno valorizirali biblijske tekstove, nužno je imati u vidu slijedeće:

a) Između govora Biblije o bolesti-ozdravljenju i našega mentaliteta postoji znatna razlika. To vrijedi i za NS. U tim vremenima, čovjek je viđen kao mjesto upliva izvanjskih sila i demona, dok se danas bolest i ozdravljenje znanstveno tumače.

Možemo dakle reći da Biblija govori o bolesti-ozdravljenju ne samo u jednom kontekstu vjere — što je strano za današnjeg čovjeka koji se kreće u drugom horizontu — nego i u jednoj slici svijeta, koja je današnjem čovjeku, čak i vjerniku, strana.

b) S, a isto tako i NS, pokazuje tragove različitih shvaćanja obolesti. Razlike su razumljive, jer s jedne strane stoji kompleksnost problema, a s druge, prisutnost različitih kulturnih sredina. Uglavnom se vide dva uzroka bolesti: utjecaj demonističkih sila — premda se ponegdje ne isključuju i naravni uzroci, i pravilo retribucije: bolest za grijeh. Postoje također i tekstovi gdje se ne prihvaća mehanička retribucija, npr. Iv 9, 3; 11, 4. Naglašava se da je bolest u suprotnosti s Božjim prvotnim planom i da je ušla u svijet po grijehu, ali se isto tako napominje da ona može biti spasonosno sredstvo u Božjoj ruci, jer Bog nije tiranin nego milosrdni otac.

⁸ ThWNT, III, p. 202.

⁹ ThWNT, III, p. 202.

¹⁰ ThWNT, III, p. 202.

¹¹ Vrlo lijep prikaz ovog puta, koji smo i mi slijedili, može se vidjeti kod: Bruno Maggioni, *Gesù e la Chiesa primitiva di fronte alla malattia*, in *Sacramento dei malati* (A. a. V. v.), Elle di ci, Torino, 1975, pp. 39—57.

c) Biblija o bolesti ne govori izolirano, nego unutar općeg problema zla i patnje u svijetu. Ona ne donosi jednu podjelu bolesti i njihovih uzroka. Ne analizira nego sintetizira. Tako, često puta, teško je zaključiti da li se radi o fizičkoj ili psihičkoj bolesti, jer i od jedne i od druge osoba je cjelovito zahvaćena.

d) Kao zadnje: niti S niti NS ne interesira bolest kao takva. Indikacije postoje, čak su i brojne, ali su često indirektne, bez jednoga pravog interesa da se izradi i obradi problematika bolesti. Pažnja Biblije je usredotočena na iskustvo vjere i razmišljanja o bolesti su tu, samo ukoliko ona postaju pitanje i izazov vjeri. U stvari Biblija je zainteresirana za dva pitanja, koja i nas ovdje interesiraju: kako se tumači bolest unutar povijesti spasenja i kako je živjeti u svjetlu vjere.

1. Bolest i iskustvo vjere u Starom savezu

Na nekim mjestima SS pokazuje negativno mišljenje o bolesti. Naime, ona nije prikladno mjesto za slavljenje Boga, nego je čak smatrana znakom Božje kazne. Na mnogim mjestima se tvrdi, ili se pretpostavlja, određeni odnos između bolesti i osobnog grijeha.¹² Ali upravo u bolesti, gdje bi se očekivalo izvjesno kolebanje u vjeri, pouzdanje u živoga Boga, Boga spasitelja, ostaje nepokolebljivo. Vjera je siguran temelj, čak i tamo gdje bi se činilo da je zanijekana. Tu je centar i uporište iskustva izabranoga naroda. Zato jer su uvijek imali odvažnosti čvrsto se držati datosti vjere, izabrani narod, narod Saveza, našao je u svakom novom momentu mogućnost da uspije obnoviti svoje poglede i razmišljanja o bolesti. Rabinska teologija, međutim, više je slijedila samo određene tekstove i ostala je zatvorena u jednu koncepciju koja vidi povezanost između grijeha i bolesti, dajući joj princip racionalnog rješenja.

Problem koji se nameće vjeri je slijedeći: kako pominiti pravednost i dobrotu Božju s postojanjem patnje i bolesti? Rabini su to riješili po shemi pravednosti: toliko koliko; toliko kazne koliko grijeha. Određenom tipu grijeha odgovara određena kazna bolesti. Bilo je čak i pokušaja koji su išli zatim da od vrste bolesti zaključe o kakvom bi se grijehu radilo.¹³ Rabini su učinili od retribucije centralnu dogmu.

Jasno, ova koncepcija, povezanosti grijeha i bolesti prisutna je i u Bibliji i prati izabrani narod od početka do kraja. Međutim, ona nije originalno polazište. Koncepcija retribucije ne polazi od središnjeg iskustva izabranog naroda s Bogom saveza i izlaska, nego je više jedan produkt svoje kulturne sredine. To ne znači da je sve pogrešno u toj koncepciji, ali je činjenica da iskustvo vjere izabranog naroda nije bilo moguće zatvoriti u jedno takvo usko, racionalno tumačenje.

¹² 1 Sam 16, 14; 2 Kr 5, 27; 20, 1—11; 2 Ljet 21, 11—19; 1 Mak 9, 54—56; 2 Mak 9, 11—12; Dan 4, 28—30; Prop 38, 1—5; Job 8, 13; 22, 5—14.

¹³ ThWNT, III, p. 200—201.

Izabrani narod je iskustio i ima iskustvo i sigurnost vjere u Jahvu, Boga dobrote, koji spasava i daje život. To je centar i sigurna datost njihove vjere. Ali, s druge strane, Židov, kao i svaki čovjek, iskustio je i doživljava zlo, patnju, bolest, nepravdu i smrt. On uočava dvoznačnost i kontradiktornost povijesti. Iskustvo Boga živoga ne rješava mu svu tamu dvoznače realnosti, nego — čini se — da je upravo ono čini još zagonetnijom i skandaloznijom.

Naime, ako Bog živi vodi povijest, zašto onda bolest i smrt? U toj poteškoći izabrani narod, u sukobu između vjere u Boga živoga i kontradiktorne realnosti, prije svega na sigurno mjesto stavlja onu prvu datost: vjeru u živoga Boga. Patnja, bolest, smrt ne ulaze u prvotni Božji plan, niti dolaze od Boga nego svoj uzrok nalaze u samoj povijesti, tj. u čovjekovu grijehu, o čemu nas izvješćuju prva poglavlja Geneze.

Čovjek Biblije je uvjeren da Bog radi u korist života i da ne postoji ništa što bi osporilo takvu tvrdnju. Osim toga, uvjeren je da su bolest i smrt vidljivi znakovi jednog poremećaja koji se protivi Božjem planu. Ipak sve to ne niječe Božji plan, nego samo upozorava da se u njega uvuкао grijeh. Čovjek Biblije otvoren je prema budućnosti. On ne prihvaća postojeće stanje, premda ga tolerira.

2. Job i njegovi prijatelji

Za našu temu interesantan je slučaj Joba i njegovih prijatelja. Razmišljanja o patnji i bolesti zajednička je baština svih naroda, ali pisac knjige o Jobu stavio je problem patnje unutar konteksta Saveza, naglasivši pritom sav domet i teološku težinu problema. Ne radi se ovdje o patnji samo pojedinaca, nego vjerojatno u Jobu treba vidjeti slučaj izabranog naroda. U krizi je vjera i traži se jedno preispitivanje dotadašnjih shvaćanja Boga i spasenja.

O čemu se zapravo radi? Pa i pravednik trpi, a čitava je tradicionalna teologija uporno tvrdila: nemoguće je da pravednik trpi. Pokušalo se odbiti iskustvo datosti, jer bi ono zanjekalo vjeru. Tako reagiraju Jobovi prijatelji. Oni polaze od jedne tradicionalne indiskutibilne datosti vjere: Bog je pravedan i od toga izvode dogmu; nemoguće je da nevin može biti udaren bolešću i trpjeti, jer u protivnom, kako bi se moglo još ustvrditi da je Bog pravedan?

Biblija kaže da je bolest znak i posljedica grijeha; to međutim ne znači da bi bolest nužno bila znak i osobnog grijeha. Ipak se često tako zaključivalo. Knjiga o Jobu konfrontira različite koncepcije problema. Da bismo shvatili knjigu o Jobu, potrebno je naglasiti dvije stvari: *prvo*, nije pojedinac nego zajednica, izabrani narod, ključ pitanja knjige i problematike. Nije ovdje pojedinac onaj koji se pita o smislu osobne patnje, nego

prije svega zajednica izabranog naroda, koja se pita o značenju vlastitog izbora. Job bi u stvari bio jedna parabola. *Drugo*, centralni dio knjige — poezija: Job 3—42, 6 — odnosio bi se na vrijeme poslije progonstva, kada se »ostatak« Izraela, tj. najvjerniji dio, oni koji su najspremniji pouzdati se u Boga i njegova obećanja, povratili u domovinu. Ali poslije prvog oduševljenja, povratak je pun razočarenja i poteškoća. I u jednom takvom momentu na dramatski način postavlja se pitanje o Bogu: što znači Božja ljubav, izbor i Savez, kada narod Božji, ljubljani narod, konstatira činjenicu da je progonjen i patnički? Job nam daje nekoliko pokušaja razmišljanja o problemu patnje i bolesti, koja se na neki način nadopunjuju.

a) Bolest kao kušnja (Job 1—2)

Ovaj pokušaj rješenja uvodi nešto pozitivna i nova u problem bolesti: ona je jedna kušnja koja pročišćava.

Na prvi pogled, ovo rješenje izgleda jedno uspjelo i sretno rješenje bolesti, jer sve spašava: s jedne strane datost pravednika koji trpi, a s druge, Božju pravednost. U svakom slučaju, ovo je bio jedan korak naprijed; da se spasi datost vjere, prisiljeni su zanjekati datost tradicionalnog iskustva, naime da pravednik ne može trpjeti.

Bolest kao kušnja nalazi se u prva dva poglavlja, gdje je centralno pitanje: »Vjeruješ li da ti Job služi badava?« Tu je poziv na vjeru, tj. bezinteresno traženje Boga. Prihvatiti spasenje od Boga ili zahtijevati da mi Bog pomogne, ostvariti ono spasenje koje ja hoću. U tom kontekstu, patnja je viđena kao »kušnja«, religiozno pročišćavanje i produblјivanje odnosa s Bogom. Ona nam otkriva da li tražimo Boga ili sebe.

Job ne traži motive bolesti. Dosta mu je da to dolazi od Gospodina. Žena ga odvrća i govori mu da prokune Boga, želeći skršiti njegovu vjeru: međutim, njegov odgovor je odgovor vjere: »Brbljaš kao luđakinja! Kad od Boga primamo dobro, zar da onda i zlo ne primamo?« (Job 2, 10).

Bolest kao kušnja nije dokaz da je Bog čovjekov neprijatelj, nego samo jedan znak njegove neistražive slobode. Zaključak koncepcije, bolest kao kušnja, je ovaj: ipak postoji na zemlji čovjek koji je sposoban bezinteresno ljubiti Boga. Kušnja bolesti to potvrđuje.

b) Bog je misterij

Od 3. poglavlja perspektiva se mijenja, ali ipak sve čini jednu povezanu cjelinu. »Kušnja« nije više gledana moralno nego teološki. Job nije više uzor strplјivosti nego uzor vjernika, koji se susreće preko patnje s misterijem Boga. Jobova bol nije više samo izvanjska: bolest, siromaštvo, niti samo nutarnja: gubitak sinova, meshvaćanje žene i prijatelja, nego je

to stvarna bol koja nastaje radi vjere; Job nije više siguran u svoga Boga. Ruši se njegova stara teološka sigurnost. Nalazi se u nemilosti nepravedne bolesti, koja se ne može svesti na osobni grijeh i kaznu. Job je prisiljen izgubiti vjeru ili vjerovati u jednoga različitog Boga. Ali uza sve to, on ne može zanijekati Božju ljubav koju i dalje osjeća.

Preko bolesti otvara mu se nova slika o Bogu. Bolest, koja se ne može svesti na osobni grijeh, ne niječe Božju ljubav nego otkriva Boga, Boga koji je misterij. Ta spoznaja i prihvaćanje Boga kao misterija, ujedno je bitno držanje vjere. Job preko bolesti dobiva novu sliku o Bogu. Samo tako se može reći da se susreo s Bogom: »Po čuvenju tek poznavah te dosad, ali sada te oči moje vidješe« (Job 42, 5).

Dakle, smisao bolesti ovdje nije samo »kušnja« u moralnom smislu, nego je ona prije svega objava. Bolest je jedno »mjesto« koje treba čitati da bi pročistili našu sliku o Bogu, a ne samo jedna situacija koja stavlja našu strpljivost na kušnju. U knjizi o Jobu nalazimo dakle jedno reagiranje vjere na sve pokušaje racionalnog i gotovoga tumačenja problema patnje i bolesti. Prihvaća se, u iskustvu vjere, misterij patnje i živi se s pouzdanjem u Boga života, koji stoji iza i preko svih racionalnih rješenja problema patnje. Biblija traži od čovjeka pouzdanje u Boga, koje može nositi čovjeka naprijed i koje nema potrebe nijekanja životnog iskustva.

c) Razmišljanja o pravednom patniku

Naslućuje se govor o pravednom patniku i dubljem smislu patnje. Iskustvo pokazuje da i proroci trpe, i to još više nego drugi, upravo zato jer su vjerni Božjem planu. Bog postaje sve misteriozniji, ali s druge strane čovjek Biblije osjeća Boga kao svoga prijatelja, kao prisutnost sada i ovdje, ne kao neko prošlo sjećanje. Osjeća ga kao prisutnost-otsutnost, kao početak koji još nije dosegao puninu dara, ali u svakom slučaju to je dovoljna garancija da ih neće razočarati, premda se ne zna kako.

U tom kontekstu povijesti spasenja, u perspektivi vjere u živoga Boga, biblijski čovjek može uvijek ići dalje, otkrivajući dublji smisao patnje i bolesti. Upravo preko bolesti, jer je bolest i mjesto objave, stječe se nova slika i spoznaja o smislu patnje i o Bogu, ali koje su samo jedan pokušaj pristupa, a ne ni u kojem slučaju zatvorene, racionalne, dogmatizirane kategorije.

Tako od bolesti i patnje, koje se u početnoj fazi vide kao posljedica grijeha, imanentna retribucija, srdžba Božja, kazna, kušnja s raznim pozitivnim vidovima za čovjekovo dobro, bolest i patnja u starozavjetnoj objavi dosižu svoj vrhunac u Izaiji i kod drugih proroka, gdje se govori o Jahvinom Sluzi, pravednom patniku — Mesiji. U svjetlu objave nije više skandal ako pravednik trpi. On postaje izvor zasluga za pojedinca i za narod.

Uza sve dvoznačnosti i kontradiktornosti povijesti, postoji uvijek mogućnost koja nosi i hrani mesijansku nadu. U mesijanskom vremenu Bog će izliječiti svaku bolest: »Sljepačke će oči progledati, uši se gluhih otvoriti, tad će hromi skakati ko jelen, njemakov će jezik klicati« (Iz 35, 5—6). Sluga Jahvin — pravedni patnik — bit će solidaran s čovjekom i s Bogom. Za njega Izaija kaže: »Prezren bijaše, odbačen od ljudi, čovjek boli, vičan patnjama... A on je naše bolesti ponio, naše boli na se uzeo, dok smo mi držali da ga Bog bije i ponižava. Za naše grijehе probodoše njega... Na njega pade kazna — radi našeg mira, njegove nas rane iscijeliše« (Iz 53, 3—5).

B. BOLEST I OZDRAVLJENJE U NOVOM SAVEZU

Što se tiče bolesti u Isusovo vrijeme,¹⁴ prevladavala su dva shvaćanja: *prvo*, demonističko tumačenje bolesti. Vjerovalo se da bi demoni bili izvor bolesti, posebno nekih mentalnih oboljenja, i iz njihova očitovanja zaključilo bi se da bolesnik nije gospodar sebe, nego je opsjednut. Za bolest se upotrebljavaju ovi izrazi: *nósos*, znači pojam bolesti u današnjem smislu — odatle nosologija — i *asthénéia*, što znači slabost. Ako bolesnik gubi snagu i nastupi slabost, to je zato što se demon uvukao u tijelo i u dušu čovjeka. On može s njime postupati kao s predmetom. Takvo shvaćanje izlazi iz mnogih prizora opsjednuća u evanđeljima. Kod ozdravljenja opsjednutog padavičara, reče čovjek Isusu: »Gospodine, smiluj se sinu mojemu, jer je mjesečar. Često se baca sad u vatru sad u vodu« (Mt 17, 14—20). Da bi ozdravio, razumije se što treba učiniti: potrebno je istjerati napadača i osloboditi opsjednutoga. Zato nam evanđelja i prikazuju ozdravljenja izgonom demona iz bolesnika. Ali pored svega toga, NS i sam Isusu pokazuju i jedno originalno držanje. Tako, npr. kod Mk 9, 29, učenicima nedostaje vjera, a ne neka posebna tehnika egzorcizma.

Drugo je: rabinsko shvaćanje bolesti; bolest je etičkog karaktera. Izvanjska zapažanja, da vide demona i zle sile, nije odlučujuće. Ono što je odlučujuće za bolest, jest sankcija grijeha. Bolest je u stvari očitovanje osobnog grijeha, koji u sebi nosi imanentnu sankciju. Rabini su čak precizirali i razionalizirali stvar do kraja tako da se znalo, polazeći od bolesti, o kojem bi se grijehu radilo. Tako, čir i vodena bolest zbog ljubakanja i razuzdanosti; guba zbog klevetanja i grijeha jezika; epilepsija i defektna djeca zbog nesuzdržljivosti kod bračnih odnosa, itd.¹⁵

S grijehom majke već se je računalo i na bolest djeteta u majčinoj utrobi. Neki su vjerovali da sve bolesti potječu od 7 određenih, glavnih grijeha. NS je nastao u određenoj kulturi pa tragove toga shvaćanja na-

¹⁴ Georges Crespy, *Maladie et Guérison dans le Nouveau Testament*, in *Lumière et Vie*, 86 (1968) pp. 45—69.

¹⁵ ThWNT, III, p. 200.

lazimo donekle i u evanđeljima, npr. kod Mt 9, 6: »Ali neka znadete da Sin Čovječji ima vlast na zemlji opraštati grijeh: 'Ustani — reče tada uzetome — i hajde svojoj kući!'«.

Isus se međutim distanzira od takvoga simplicističkog racionaliziranja bolesti. To se posebno vidi kod Ivana: »I upitaše ga učenici njegovi: 'Rabi, tko je sagriješio, on ili njegovi roditelji, da se slijep rodio?' 'Nije sagriješio ni on ni roditelji njegovi — odgovori Isus — već da bi se na njemu očitovala Božja djela'« (Iv 9, 2—3). Isus odbija opće, racionalno mišljenje o bolesti te za razliku od učenika, koji su radoznali znati uzrok bolesti, on se interesira za svrhu, za značenje, koje bolest ima u planu spasenja, tj. kako je upotrijebiti. NS ne vidi bolest u perspektivi uzročnosti, nego u perspektivi finaliteta.

1. Isusovo držanje prema bolesnicima

Isus vidi bolest kao nešto što treba nestati i biti pobijeđeno. To se vidi iz njegova odgovora Ivanovim učenicima, na samom početku njegova djelovanja: »Jesi li ti onaj koji ima doći, ili da drugoga čekamo? Isus im odgovori: 'Idite i javite Ivanu što čujete i vidite! Slijepi proglédaju, hromi hodaju, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju'...« (Mt 11, 3—6).

Isus je ozdravljao bolesnike i većina njegovih čuda su upravo ozdravljenja. Ona su znak prisutnosti Kraljevstva i ljubavi Božje na djelu. Njegova djelatnost je anticipiranje slavne budućnosti i ujedno put za njezino ostvarivanje.

Međutim, premda je Isus bio prijatelj bolesnika a ne bolesti, nigdje ne čitamo da je on išao tražiti bolesnike ili da bi izliječio sve bolesnike svoga vremena.¹⁶ Pokušajmo vidjeti što Isus želi reći preko čudesnog ozdravljenja. Čuda su stvarnost u sebi, dokaz Isusova mesijanstva, ali čudesna ozdravljenja, više od toga jesu znak općeg, potpunog spasenja, koje oni anticipiraju i simboliziraju. To se osobito vidi iz Ivanova evanđelja. On i naziva čudesa semeia = znakovi. Bolest, dakle, nije samo jedna situacija koju treba pobijediti, iz koje se treba izvući, nego je također i momenat koji sadrži poruku. Koja je to poruka?

Isus od bolesnika traži vjeru, ali ne neodređenu vjeru u dobrotu Božju, nego traži da se vjeruje sada i ovdje, u toj konkretnoj, osobnoj situaciji u dobrotu Božju. On često kaže: »Vjera te tvoja spasila.« Vjera je uvjet da se ide dalje od samoga ozdravljenja, koje je samo znak dublje stvarnosti koju Krist donosi.

Ivan često predstavlja Isusa kao onoga koji ima Život — Zoè — u sebi i govori o tom »životu« koji Krist daje onomu koji vjeruje u njega.¹⁷

¹⁶ Isusovo držanje prema bolesnicima ulazi u njegovo opće držanje: on se drži sa svima i nitko nije isključen iz Kraljevstva Božjega. Svi su u centru Očeve ljubavi.

¹⁷ Iv 1, 4; 3, 15; 3, 36; 4, 14, 36; 5, 24, 26, 29, 39, 40; 6, 27, 35, 40, 51, 53, 63; 8, 12; 10, 28; 11, 25; 12, 25, 50; 14, 6; 17, 2, 3; 20, 31.

On ne daje život samo bolesnicima, jer u svjetlu objave i zdravi su bolesni. Interesantno je da Ivan nikada ne upotrebljava riječ *Biòs*, život u biološkom smislu, nego *Zoè*, ostvarenje, punina života. »Vjera te tvoja spasila«, ne odnosi se na *Biòs*, nego na *Zoè*, tj. život koji Krist daje, život koji trijumfira nad bolešću i smrti, život Uskrsloga. U toj perspektivi uskrsnuće je znak par excellence, i sva druga čuda-ozdravljenja, samo su premise uskrsnuća i *Zoè*.

Bolest će dakle nestati, jer je ona zlo koje treba biti pobijeđeno. Ali sada, dok je tu, ona može biti mjesto na kojemu se anticipira i koje simbolizira *Zoè*. Bolest i ozdravljenje ne nalaze po sebi i u sebi smisao, nego u svojoj usmjerenosti prema Kristu — *Zoè*, a ne prema *Biòs-u* kao takvom.¹⁸

2. Sin Čovječji — Patnik

Prijeđimo sada od Isusova držanja prema bolesnicima na njega samoga. Isus, čini se, nikada nije bio bolestan, ali je trpio i prošao sve situacije patnje i tame koje su tipične za bolest. Upravo njegovo držanje može nam pomoći i dati više svjetla u traženju smisla patnje i bolesti.

Matej je uočio jedan odnos između Isusova držanja, koji ozdravlja, i Sluge Jahvina, o kojem govori Izaija: »Kad je pala večer, dovedoše mu mnoge opsjednute. On riječju istjera duhove i sve bolesnike izliječi. Tako se ispuni riječ proroka Izaije: 'On slabosti naše uze i ponese naše bolesti'« (Mt 8, 16—17).

Premda postoji velika razlika između Knistova kniža-puta ljubavi i bolesti kao takve, ipak je istina da su i križ i bolest iskustvo patnje, slabosti i da se sukobljuju s misterijem Božje ljubavi, koja se očituje pod vidom kontradiktornosti. I zbog te velike sličnosti u NS Kristov križ služi kao polazna točka u razmišljanju o bolesti. Ali i s Knistom problem patnje i bolesti ostao je i dalje za nas jedna tajna, ali tajna kojoj je Krist rješenje. Bolest i patnja su besmisao, ali im je Krist svojom mukom i uskrsnućem dao smisao.

Taj odnos između patnje-bolesti i Krista, taj misterij, čovjek pokušava popuniti svojim razmišljanjem i traženjima. Problem patnje i bolesti zahvaća samu bit kršćanstva, Boga i čovjekovo spasenje. Taj nam problem otkriva i skriva Boga. Kojega Boga?

Isus se u Getsemanskom vrtu obraća Ocu: »Ne inoja, nego tvoja volja« (Mk 14, 36). Ako se ne može reći da je Bog odgovoran za moralno zlo-grieh, moglo bi se reći da je on na neki način suodgovoran za fizičko zlo, za patnju i bolest. Možemo se dakle zapitati: kako se Bog odnosi prema čovjekovoj patnji? Uživa li u njoj? Da li je indiferentan prema njoj?

¹⁸ Georges Crespy, art. cit., p. 61.

Pati li s nama? Pogrešna tumačenja i slika o Bogu često su puta u prošlosti rađali sumnju da je Bog postao čovjekov neprijatelj.¹⁹ To bi međutim bila okrutnost s Božje strane. Nametnuti naime drugome bol, premda za osobno dobro dotičnoga, i držati se indiferentno ili čak uživati u tuđoj patnji, to bi bilo olako držanje sa strane onoga koji bol nameće. On bi takvim postupkom čitav teret bacio na leđa drugoga. Može li otac mučiti sina s takvom ravnodušnošću? Ne, otac je prvi koji bi tim bio pogođen i trpio u svojoj ljubavi. Tako i Bog prvi podnosi i trpi u svojoj ljubavi ono što mi trpimo. On ne samo da ne odbija nego sam nosi ono što nameće drugima. On je dokazao na Kalvariji da je solidaran s nama u našim patnjama. Trpio je u Isusu, pati i danas u patnicima i bolesnicima. Ako i Bog trpi, onda sigurno patnja dobiva jedno drugo lice.

Da i Bog Otac trpi, to se često zaobilazilo. U teologiji se previše naglašavala transcendencija i svemogućnost Božja a nije se vodilo računa o Bogu-ljubavi, koji su-pati s čovječanstvom. Tako se stvorila slika jednoga nemilosrdnog, okrutnog Boga, koji stoji van naše patnje i boli. Takva slika Boga stvorena je na temelju aristotelovske filozofije, a ne na temelju datosti objave. Bog filozofije je bez osjećaja i ljubavi. Bog bez »afektivnosti« koji ne dijeli i ne suosjeća na čovjekovoj žalosti i radosti, stran je Bogu Biblije, koji se objavio u Isusu Kristu. Stran je i čovjeku.

Transcendencija i Božja svemogućnost trebaju se vidjeti samo u kontekstu Boga ljubavi koji trpi, pati i raduje se zajedno s čovječanstvom. Zato nije ni čudo da se danas govori o »Razapetom Bogu«, o »Misteriju Božje patnje«,²⁰ upravo zato jer se polazi od slike Boga objavljena u Isusu Kristu i stvarne čovjekove situacije.

No, u Bogu ne dominira žalost i patnja, jer je on Bog radosti. Ljubav koja spašava jest ljubav koja ostvaruje i koja vodi prema uskrsnuću. To je slično kao i u slučaju Oca i rasipnog sina (Lk 15, 11—32), gdje se samo radost spominje. Tu jedino radost ostaje, a sve drugo prolazi i ide u pozadinu.

S Isusom Kristom patnja i bolest dobivaju novu dimenziju: svojom mukom i uskrsnućem Krist nije posvetio patnju i bol, nego je srušio njihovu bez-smisao i u isto vrijeme objavljuje nam kako se Bog odnosi prema našoj patnji i bolesti.

3. Bolest - ozdravljenje u razmišljanjima kršćanskih zajednica

Kako su prve kršćanske zajednice gledale na bolest i ozdravljenje? Vjerojatno su i sama evanđelja odraz njihova razmišljanja o problemu bolesti, ali ono se posebno očituje u Djelima apostolskim i poslanicama. Uočljivi su različiti tekstovi, koji bi se mogli podijeliti u tri grupe:

¹⁹ Jean Galot, *Il mistero nella sofferenza di Dio*, Cittadella, Assisi (1975).

²⁰ Jürgen Moltmann, *Der gekreuzigte Gott*, München, 1972; Jean Galot, op. cit., i mnogi drugi.

prva grupa tekstova, koje možemo nazvati »misionarski«, donose ozdravljenja koja su se dogodila po apostolima: Dj 2, 43; 5, 12. 15—16; 9, 34. 40. Ona potvrđuju autentičnost propovijedanja: »Idite po svemu svijetu i propovijedajte Radosnu vijest... Ova će čudesa pratiti one koji budu vjerovali: pomoću mog imena izgonit će zle duhove; govorit će novim jezicima; zmiје će uzimati rukama; ako popiju što smrtonosno, neće im nauditi; na bolesnike stavljat će ruke, i oni će ozdravljati« (Mk 16, 17—18).

Druga grupa tekstova daje okvir »eklezijalnog života«, gdje se vidi pastoralna briga za bolesnike: »Ako pati jedan ud, s njime pate svi udovi. Ako se jednome udu iskazuje čast, s njime se raduju svi udovi« (1 Kor 12, 26, 27); »Boluje li tko među vama? Neka sebi dozove crkvene starješine! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitve učinjena s vjerom spasiti bolesnika« (Jak 5, 14—15).

Treća grupa tekstova stavlja kršćanina u odnos prema Kristovoj muči-uskrснуću. U tom svjetlu kršćanske zajednice čitaju vlastitu patnju i bol: »Zaista, kao što se patnje Kristove preobilno izlijevaju na nas, tako preobilna biva i naša utjeha po Kristu. Ako podnosimo nevolje, to je za vašu utjehu i spasenje...« (2 Kor 1, 5—6); »Sada nalazim radost u patnjama koje podnosim za vas — i tako u svome tijelu dopunjujem što nedostaje Kristovim mukama — za Tijelo njegovo, koje je Crkva« (Kol 1, 24).

Dakle, što se tiče patnje i bolesti, prve kršćanske zajednice polaze od Krista i ne čine ništa nova, nego produžuju na život Crkve Kristovo držanje i iskustvo; Krist je ozdravljao, i apostoli to čine u njegovo ime; Krist je imao samilosti naročito prema bolesnicima, i prve kršćanske zajednice slijede njegov primjer; Krist je patio i trpio, i zajednice u vlastitim patnjama i u osobnim situacijama bolesti, slijede njegov put.

Zaključak

Pokušali smo vidjeti bolest-ozdravljenje unutar povijest spasenja. Sakupit ćemo na kraju glavne misli. Što se tiče medicinsko-znanstvene strane bolesti, Biblija nam ne donosi ništa novo. Iako mi danas konstatiramo da je bakterij prisutan ili prisutnost kompleksa, a čovjek Biblije, u svojoj kulturi, drži da je Beelzebul aktivan. Ipak ostaje još uvijek problem: zašto je to tako? Koji je smisao patnje i bolesti?

U odgovoru na taj problem Biblija se suprostavlja raznim pokušajima, i to u onoj mjeri u kojoj se oni udaljuju od misterija ili se izvlače iz konteksta vjere. Suprostavlja se dualističkim racionalnim tumačenjima bolesti i patnje, koja vide izvor patnje u demonima, a isto tako suprostavlja se i rabinskom shvaćanju, koje racionalno tumači bolest utječući se

mehanizmu: grijeh — kazna. Biblija ne prihvaća ni tumačenje bolesti kao »kušnje« u perspektivi većega dobra, jer i to rješenje može postati jedno racionalizirano rješenje.

Drugim riječima: Biblija se ne želi zatvoriti, racionalizirati misterij patnje, nego bdije i ostaje otvorena. Ona ne kaže da su sva racionalna rješenja potpuno pogrešna, ali ne dogmatizira nijedno. Patrimonij vjere koji je vodi svaki put reagira kad se od misterija patnje želi stvoriti jedno zaokruženo racionalno rješenje. Konceptiji racionalne uzročnosti bolesti Biblija se suprostavlja i zamjenjuje je vizijom svrhovitosti i eshatologijom. Ispravno držanje u svjetlu objave je prihvaćanje misterija Božje ljubavi, jedne ljubavi, koja može izgledati skandalozna, ali ljubavi koja sigurno radi na programu života. Dok SS čita misterij patnje u kontekstu izbora i Saveza, ljubljen od Boga a ipak patnički narod, na istoj liniji, ali mnogo jasnije, NS čita patnju i bolest u svjetlu Kristove muke i uskrsnuća. Upravo bolest može postati »mjesto« susreta s Bogom-misterijem, mjesto gdje se on čovjeku otkriva i u isto vrijeme skriva. Zato je kniž u NS ne samo jedan spasonosni događaj, nego je on prije svega objaviteljski događaj. Čitana unutar iskustva vjere bolest je i »znak«, znak prisutnosti grijeha u svijetu, te da se čovjek ne može ostvariti ako se zatvori Božjoj ljubavi. Ozdravljenje od bolesti je isto tako »znak« koji je stavlja i upravlja na Kristovo uskrsnuće, na Zoè. Bolest za Krista i s Kristom nešto je što treba potpuno iščeznuti i biti pobijeđeno. Ona je naprosto tu, da više ne bude tu; a središte pitanja nije više uzrok bolesti, nego njezin cilj i smisao. Njezin smisao ne dolazi od onoga što je u prošlosti, od uzroka, nego od onoga što je pobijeđuje, sada i u budućnosti, a to je Isus Krist, raspeti i uskrsli.

U svjetlu objave, dakle, ne postoji neko racionalno tumačenje bolesti, jer Krist nije došao da nam racionalno protumači patnju i digne bolest, nego ih je prihvatio prihvativši čovjeka i njegovu situaciju, te ih osmislio svojim životom i ljubavlju. Jednoga racionalnog rješenja nema; postoji samo rješenje vjere, a to je držanje u svjetlu uskrsloga Krista.